

ΟΔΗΓΙΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

*Απόστολος Χελιδόνης
Λέκτορας Νομικής ΔΠΘ*

Εισαγωγή

Η διαδικασία επίλυσης πρακτικών θεμάτων αποτελεί περιεχόμενο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τα παρακάτω βήματα αποτελούν προϊόν της εμπειρίας του γράφοντος από τη διδασκαλία φροντιστηριακών μαθημάτων. Ευελπιστείται ότι θα κριθούν χρήσιμα από τους φοιτητές στους οποίους κυρίως απευθύνεται.

I. Επανελημμένη μελέτη και κατανόηση του ερωτήματος που παρατίθεται στο τέλος του πρακτικού ζητήματος

Ο εξεταζόμενος απαντά μόνο στα ερωτήματα που του θέτει το πρακτικό. Δεν πλατιάζει, ούτε αναφέρεται σε ό,τι γνωρίζει πάνω στο θέμα που εξετάζεται. Έτσι όταν ερωτάται π.χ. αν ο Α δικαιούται να διεκδικήσει το ακίνητο από τον Β, οφείλει να οργανώσει την ανάπτυξή του ασχολούμενος μόνο με το παραπάνω ερώτημα. Όταν το ερώτημα είναι γενικής φύσης (π.χ. ποια είναι η νομική κατάσταση;) εξετάζονται με τη σειρά όλες οι νομικές σχέσεις των προσώπων που συμμετέχουν στο ιστορικό του πρακτικού θέματος (π.χ. σχέση Α - Β, Α - Γ, Β - Γ κ.ο.κ.). Προς όφελος του εξεταζόμενου είναι πάντως η ανάπτυξη με τη βοήθεια παραγράφων και τίτλων. Αυτό δείχνει επιμέλεια και κυρίως πιστοποιεί για το ότι ο εξεταζόμενος έχει κατανόηση σε τί καλείται να απαντήσει και συνεπώς δεν θα αυτοσχεδιάσει κατά την απάντηση. Έτσι για παράδειγμα:

Ο Α κατήρτισε σύμβαση πώλησης εμπορευμάτων (ΑΚ 513) με τον Β. Ο Α παρέδωσε τα προϊόντα την τάδε του μηνός και πίστωσε το τίμημα. Την τάδε του μηνός εγείρει διεκδικητική αγωγή κατά του Β αξιώνοντας την επιστροφή των προϊόντων.

α) Αξίωση του Α κατά του Β

Προκειμένου να ευδοκιμήσει η διεκδικητική αγωγή του Α κατά του Β (ΑΚ 1094) θα πρέπει προηγουμένως να έχει λυθεί η σύμβαση πώλησης του Α με τον Β. Λόγοι λύσης είναι η υπαναχώρηση κ.ο.κ.

Στο τέλος κάθε σχέσης εξετάζεται αν η αξίωση είναι βάσιμη ή όχι και ακολουθεί η εξέταση άλλης σχέσης π.χ. του Β προς τον Γ.

β) Επανελημμένη μελέτη και κατανόηση του ιστορικού

Τα περισσότερα λάθη κατά την επίλυση οφείλονται κυρίως στην εσφαλμένη κατανόηση του ιστορικού. Είναι αδύνατη η ορθή νομική εκτίμηση των πραγματι-

κών περιστατικών, αν δεν έχουμε προηγουμένως κατανοήσει ποια ακριβώς είναι αυτά. Επειδή μάλιστα ο κίνδυνος παρανόησης ελλοχεύει στις λεπτομέρειες, συστήνεται στους εξεταζόμενους η τήρηση ενός βοηθητικού σχήματος σε κάποιο πρόχειρο τετράδιο πριν προχωρήσουν στην επίσημη απάντηση. Συστήνεται παράλληλα με την ανάγνωση του πρακτικού να καταγράφονται τα διάφορα περιστατικά (δεν ενδιαφέρει σ' αυτό το στάδιο η νομική σημασία τους) π.χ. συνομολόγηση σύμβασης πώλησης μεταξύ των Α και Β, μεταβίβαση ακινήτου από τον Α στον Β, εκχώρηση απαίτησης από τον Α στον Γ κ.ο.κ.). Το σχήμα κρίνεται ιδιαίτερα επιβοηθητικό, όταν οι εξεταζόμενες σχέσεις ανάλογα με το τελικό ερώτημα είναι περισσότερες ή οι αξιώσεις που εξετάζονται είναι ομοίως πολλές. Το ίδιο συμβαίνει και όταν οι νομικές πράξεις μπορεί να είναι περισσότερες π.χ. σύσταση εταιρίας και κληρονομική διαδοχή. Παράλληλα θα μπορούσε κάποιος εξεταζόμενος να ετοιμάσει σχήμα με βάση τη χρονική αλληλουχία των γεγονότων, αν αυτό τον εξυπηρετεί περισσότερο. Το τί είδους σχήμα θα ακολουθήσει ο καθένας, είναι ζήτημα που αφορά στον ίδιο και στη μέθοδο εργασίας του. Ας σημειωθεί ότι το σχήμα δεν βαθμολογείται αλλά βοηθά τον εξεταζόμενο στην καλύτερη κατανόηση των πραγματικών περιστατικών. Καλό είναι λοιπόν να μάθει κανείς να εξασκείται σε σχήματα και σε σύμβολα π.χ. $A \rightarrow B$ (και το βέλος να σημαίνει ότι έχει αξίωση κατά του Β). Αυτό θα τον βοηθήσει και στην επαγγελματική του δράση όπου ως δικηγόρος ή δικαστής θα πρέπει σύντομα και με τη βοήθεια συμβόλων να καταγράφει τις σχέσεις που του περιγράφουν πελάτες ή συνιστούν το προϊόν της αποδεικτικής διαδικασίας.

γ) Σχήμα με λέξεις-κλειδιά

Αφού καταγραφούν τα πραγματικά περιστατικά σε σχήμα, το ακόλουθο βήμα είναι η ορθή νομική τους εκτίμηση. Καλό είναι σ' αυτό το στάδιο να γίνεται πάλι ένα πρόχειρο σχήμα με λέξεις-κλειδιά επιβοηθητικά της νομικής εκτίμησης π.χ. έχουμε σύμβαση πώλησης, εμπράγματα δικαιπραξία, κληρονομική διαδοχή. Στο σχήμα καταγράφουμε ό,τι από τα πραγματικά περιστατικά πιστεύουμε σε μια πρώτη ματιά ότι έχει νομικό ενδιαφέρον. Όλα αυτά βέβαια σε αναφορά προς το τελικό ερώτημα, το οποίο θα πρέπει ν' απαντηθεί. Το ερώτημα αυτό είναι ο καθοδηγητικός οδηγός σε κάθε βήμα επίλυσης.

δ) Πίνακας περιεχομένων της λύσης

Αφού διαπιστωθούν ποια είναι τελικά συνολικά τα πραγματικά περιστατικά αλλά και ποια από αυτά ενδιαφέρουν τη λύση, θα ετοιμάζεται ένα τελικό σχήμα με τους τίτλους των παραγραφών που θα έχει η λύση. Με βάση αυτόν τον πίνακα θα αρχίσει η απάντηση στο καθαρό τετράδιο, το οποίο θα παραλάβει ο εξεταστής. Η λύση θα έχει τρόπον τινά κεφάλαια, π.χ.

Α. Σύμβαση πώλησης Α με Β § Ι. Αξίωση Α κατά του Β § ΙΙ. Αξίωση του Β κατά του Γ § Ι. Τελικό συμπέρασμα κ.ο.κ.

ε) Επίσημη ανάπτυξη της λύσης

Με βάση τον παραπάνω πίνακα περιεχομένων και τις λέξεις-κλειδιά προχωρούμε στην επίσημη λύση του θέματος. Ήδη στο στάδιο αυτό ο εξεταζόμενος γνωρίζει τί αξιώνει ως απάντηση το πρακτικό και δεν βαδίζει τυχαία και αγωνιωδώς στη λύση. Σημαντικό κατά τη βαθμολόγηση δεν είναι λοιπόν να δείξει ο εξεταζόμενος ότι έχει νομικές γνώσεις αλλά ότι μπορεί να τις αξιοποιήσει με πρακτικό τρόπο και κυρίως με τρόπο κατανοητό και σαφή. Γι' αυτό θα πρέπει να προτιμάται το αναλυτικό σχήμα και όχι οι αναλυτικές αναπτύξεις. Ο χρυσός κανόνας στην επίλυση πρακτικών είναι να αφαιρούμε και όχι να προσθέτουμε. Ήδη ο εξεταστής είναι σε θέση να καταλάβει ότι όσο πιο αναλυτικό είναι το σχήμα, τόσο περισσότερες είναι οι γνώσεις του εξεταζόμενου. Η φροντίδα θα πρέπει να αφορά κυρίως στην ορθή προετοιμασία της λύσης και όχι σε μια βεβιασμένη απάντηση. Έτσι από τις 2 ώρες εξέτασης μισή ώρα φτάνει για την πρόχειρη προετοιμασία της απάντησης. Όταν το σχήμα είναι έτοιμο δεν χρειάζεται λοιπόν πάνω από μισή ώρα για να δοθεί επίσημα η απάντηση, στην οποία και θα στηριχθεί η βαθμολόγηση.

στ) Τελικό διάβασμα της λύσης

Αν γίνουν όλα τα παραπάνω βήματα με ηρεμία, θα υπάρξει χρόνος και για ένα τελικό διάβασμα της λύσης, όχι μόνο για τη διόρθωση ορθογραφικών ή εκφραστικών λαθών αλλά κυρίως για να ελεγχθεί, μήπως κάποια από τις νομικές θέσεις είναι λανθασμένη. Από άποψη μεθόδου εργασίας συστήνεται στους εξεταζόμενους να μην εγκαταλείπουν την αίθουσα εξέτασης πριν την κανονική λήξη του χρόνου ή τουλάχιστον πριν είναι βέβαιοι ότι τήρησαν τα παραπάνω βήματα με τη μέγιστη δυνατή επιμέλεια. Η βιασύνη και η έλλειψη ενδιαφέροντος κατά την επίλυση είναι βέβαιο ότι καθίστανται αντιληπτά ήδη από τον τρόπο που απαντούν οι εξεταζόμενοι.

II. Η μεγάλη σημασία του ιστορικού

Θα πρέπει να τεθεί υπόψη ότι το ιστορικό όπως εκτίθεται από τον εξεταστή είναι το άπαν για την ορθή απάντηση. Είναι, μιλώντας κανείς παραστατικά, το σενάριο, το οποίο κανείς δεν μπορεί ν' αλλάξει. Δεν είναι δεοντολογικά ορθό να γίνονται υποδείξεις κατά την επίλυση, ότι το περιστατικό είναι εξωπραγματικό κλπ. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η ίδια η νομική πράξη είναι συχνά πιο σύνθετη και από τον πλέον ευφάνταστο εκπαιδευτή. Κατά συνέπεια το ιστορικό ακόμη και αν

έχει λάθη θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ολοκληρωμένο και ως μη επιδεκτικό διόρθωσης. Με τον τρόπο αυτό ο εξεταζόμενος δείχνει ότι είναι πειθαρχημένος και προσανατολισμένος στο νομικό μέρος. Όσες φορές ο εξεταζόμενος πιστεύει ότι το ιστορικό είναι ανολοκλήρωτο, πιθανότατα δεν θα έχει καταλάβει καλά το ερώτημα ή οι γνώσεις που διαθέτει είναι λιγότερες από αυτές που απαιτούνται για την επίλυση.

Επίσης θα πρέπει να προσέχουμε ότι περιστατικά τα οποία δεν μνημονεύονται ρητά δεν χρειάζεται και να τα πραγματεύεται ο εξεταζόμενος, π.χ. σε σύμβαση πώλησεως του Α προς τον Β, δεν χρειάζεται να εξετάζουμε θέμα ακυρότητας της δικαιοπραξίας λόγω ανηλικότητας, όταν το ιστορικό δεν αφήνει κανένα υπαινιγμό για το ότι ο Α ή ο Β είναι ανήλικος.

III. Αξιώσεις-Νομικές βάσεις

Η έννοια της αξίωσης είναι καθοριστικής σημασίας για την κατανόηση όλης της ύλης του αστικού δικαίου, κυρίως δε για την επίλυση πρακτικών ζητημάτων. Στην πραγματικότητα οι περισσότεροι νομικοί (είτε δικαστές είτε δικηγόροι) εξετάζουν κατά την απονομή της δικαιοσύνης σε ιδιωτικές διαφορές ΑΞΙΩΣΕΙΣ.

Όταν εξετάζουμε ένα πρακτικό, το οποίο μας προετοιμάζει για τη νομική εκτίμηση πραγματικών διαφορών, απαντούμε στο ερώτημα: ΠΟΙΟΣ ζητά ΤΙ από ΠΟΙΟΝ και ΓΙΑΤΙ (δηλ. με ποιά νομική βάση); Το τελικό συμπέρασμα θα πρέπει να απαντά πλήρως σε όλα τα παραπάνω στοιχεία. Κάθε άλλη ανάπτυξη θα πρέπει απλώς να προετοιμάζει το ολοκληρωμένο νομικό συμπέρασμα, που δεν είναι άλλο από την απάντηση στο ερώτημα, δηλ. αν στοιχειοθετείται η αξίωση ενός Α σε βάρος ενός Β. Όταν ερωτάται ποια είναι η νομική κατάσταση, τότε εξετάζονται όλες οι αξιώσεις έναντι όλων.

Όταν εξετάζεται η βασιμότητα μιας αξίωσης, τότε θα πρέπει να διαπιστώσουμε σε ποια νομική βάση στηρίζεται αυτή η αξίωση, δηλ. πρέπει να ορίσουμε τον κανόνα δικαίου που δικαιολογεί τη γένεση της εξεταζόμενης αξίωσης. Αν π.χ. πρόκειται για ευθύνη από αδικοπραξία, εξετάζουμε, αν συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις της ΑΚ 914. Αν καταρτίστηκε σύμβαση πώλησης και διαπιστώσουμε αξίωση για καταβολή του τιμήματος του Α κατά του Β θα πρέπει να αναφέρεται η ΑΚ 513. Διαφορετικά δίνουμε την εντύπωση, ότι δεν γνωρίζουμε πού και τί ρυθμίζεται στο νόμο.

Όταν εξετάζονται θεσμοί που δεν ρυθμίζονται ρητά στο νόμο αλλά γίνονται δεκτοί με βάση τη θεωρία και την ερμηνεία όπως πχ. η περίπτωση της πλημμελούς εκπλήρωσης της παροχής, καλό είναι ν' αναφέρουμε επιγραμματικά λίγα λόγια

για την κάλυψη του κενού δικαίου, ότι δηλ. κατά την εκτίμηση της επιστήμης το κενό θα πρέπει να καλυφθεί με αναλογική εφαρμογή των διατάξεων για την αδυναμία παροχής και την υπερημερία οφειλέτη κ.ο.κ. (περισσότερα λόγια είναι περιττά, γιατί στο πρακτικό απαντούμε σε ερωτήματα της πράξης και δεν επιχειρούμε θεωρία).

Στην πραγματικότητα όλο το μυστικό της ορθής επίλυσης των πρακτικών είναι η ορθή ανεύρεση της νομικής βάσης μιας αξίωσης. Δεν υπάρχει όμως καμιά οδηγία για το πώς βρίσκουμε τις νομικές βάσεις αξιώσεων· αυτή ακριβώς είναι η πεμπουσία του νομικού έργου. Μόνο με τη διαρκή εξάσκηση και τη συνεχή μελέτη και με τη διεύρυνση των γνώσεων μας γίνεται ασφαλέστερη και ευκολότερη η ορθή διάγνωση της νομικής βάσης. Κανένας δεν μπορεί να βρεί μια νομική βάση από τη διοίκηση αλλότριων, όταν δεν γνωρίζει τη σχετική ύλη.

Από τη στιγμή που βρούμε, κατά τη γνώμη μας, την ορθή νομική βάση, τότε δεν κάνουμε τίποτε άλλο, παρά να εφαρμόζουμε στην πράξη τον δικανικό συλλογισμό, να προσαρμόζουμε δηλ. την ελάχιστονα πρόταση (τα πραγματικά περιστατικά του ιστορικού) στο κανόνα δικαίου που πιστεύουμε ότι βρίσκει εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση (μείζων πρόταση) και να συνάγουμε την έννομη συνέπεια. Η έννομη συνέπεια είναι το τελικό μας συμπέρασμα.

Τα πράγματα δεν είναι όμως πάντα τόσο εύκολα στην πράξη. Ο λόγος είναι ότι ο νόμος δεν παρέχει όλες τις προϋποθέσεις γένεσης μιας αξίωσης σε μια διάταξη αλλά χρειάζεται συνδυασμός περισσότερων διατάξεων. Έτσι μπορεί να διαπιστώσαμε ότι η σύμβαση πώλησης καταρτίστηκε έγκυρα σε ό,τι αφορά π.χ. στην ενηλικιότητα, αγνοούμε όμως την ΑΚ 178 που ακυρώνει μια δικαιοπραξία που προσκρούει στα χρηστά ήθη και έτσι θα καταλήξουμε σε λάθος συμπέρασμα, θα λέμε δηλ. ότι ο Α έχει αξίωση καταβολής του τιμήματος κατά του Β, ενώ αυτό δεν ισχύει γιατί η σύμβαση είναι άκυρη. Μεγάλη προσοχή χρειάζεται επίσης κατά τη διάγνωση των νομικών βάσεων που παρέχουν ένσταση με την οποία καταλύεται η αξίωση ή εμποδίζεται η ικανοποίηση μιας γεγεννημένης αξίωσης.

Στη συνέχεια μια ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΟΔΗΓΙΑ σε ό,τι αφορά στην ορθή διαπίστωση της νομικής βάσης μιας αξίωσης:

Εφόσον το πρακτικό κάνει λόγο για σύμβαση ή δικαιοπραξία εξετάζονται κατ' αρχάς όλες οι πιθανές αξιώσεις από σύμβαση. Αν αυτές εξαντληθούν ή δεν μας ικανοποιούν τότε προχωρούμε σε νομικές βάσεις αξιώσεων που παρέχει ο νόμος. Εδώ εξετάζονται με τη σειρά όλες οι πιθανές νομικές βάσεις με τη σειρά που εκτίθενται στο νόμο. Έτσι εξετάζουμε αρχικά νομικές βάσεις από το βιβλίο των Γενικών Αρχών π.χ. ευθύνη από διαπραγματεύσεις (ΑΚ 197 - 199), κατόπιν ευθύνη του ψευδαντιπροσώπου (ΑΚ 231 επ.) κ.ο.κ. Μετά ελέγχουμε τις νομικές βάσεις με

βάση τη σειρά των υπόλοιπων βιβλίων του Αστικού Κώδικα (π.χ. ευθύνη για διοίκηση αλλότριων, για αδικαιολόγητο πλουτισμό, για αδικοπραξία κ.ο.κ.). Κατόπιν εξετάζουμε εμπράγματα αξιώσεις, αξιώσεις οικογενειακού δικαίου (π.χ. αξίωση διατροφής) και κληρονομικές αξιώσεις. Έτσι εποπτεύουμε όλη την ύλη του αστικού δικαίου χωρίς κίνδυνο να παραβλέψουμε κάποια νομική βάση. Αυτός ακριβώς ο έλεγχος θα πρέπει να αντανakλάται και στον πίνακα περιεχομένων στη λύση που δίνουμε, π.χ.

1. Αξίωση από σύμβαση πώλησης (ΑΚ 513)

α) από κατάρτιση της σύμβασης

β) από ακυρωσιμότητα της σύμβασης (πλάνη, απάτη, απειλή) κ.ο.κ.

Βεβαίως όλα τα παραπάνω σχήματα είναι τόσο αναλυτικά προκειμένου να καταδειχτεί η μέθοδος εργασίας του εξεταζομένου. Δεν σημαίνει ότι και η τελική απάντηση πρέπει να είναι τόσο αναλυτική.

IV. Γλωσσική διατύπωση της λύσης

Είναι προφανές ότι η επίλυση πρακτικών κατά τη διδασκαλία στο πανεπιστήμιο ενδιαφέρεται να προετοιμάσει για την επίλυση διαφορών της πραγματικής ζωής. Ο εξεταζόμενος θα πρέπει δηλ. να βλέπει τον εαυτό του λίγο-πολύ ως δικαστή, ο οποίος καλείται να αξιολογήσει νομικά ένα ιστορικό για να εκδώσει κατόπιν απόφαση. Κατά συνέπεια θα πρέπει, κατά το δυνατό, στην απάντησή του να μιμηθεί τη λιτότητα και σαφήνεια της δικαστικής έκφρασης. Ο δικαστικός λόγος δεν είναι λογοτεχνία και κυρίως δεν είναι πρωτίστως θεωρία. Άλλο πράγμα είναι όμως η εξοικείωση με τον επιστημονικό λόγο, όπου καλείται κανείς να αναπτύξει και να διαγνώσει την αξιοπιστία αντιτιθέμενων επιχειρημάτων, όπου είναι αναγκαία μια εκτενέστερη ανάπτυξη. Την ανάγκη αυτή ικανοποιεί η χορήγηση εργασιών στο μάθημα. Άλλο πράγμα είναι όμως η απάντηση στο πρακτικό, γιατί εδώ καλείται ο νομικός να λύσει κατά τρόπο σαφή μια πρακτική διαφορά. Στη περίπτωση αυτή πρέπει η απάντηση να είναι και σαφής αλλά κυρίως σύντομη, για να πείσει τους μη νομικούς διαδίκους. Ο δικαστής απαντά μόνο στα ερωτήματα που του τίθενται και όχι σε υποθετικά ερωτήματα. Λιγόλογη επέκταση στη θεωρία κρίνεται αναγκαία, μόνον όταν υπάρχουν αμφισβητούμενα σημεία. Ο εξεταζόμενος πρέπει όμως τότε να πάρει με τη δέουσα συντομία θέση. Το ύφος της έκφρασής του πρέπει να είναι συνοπτικό, να χρησιμοποιεί κυρίως ρήματα και όχι πολλούς επιθετικούς προσδιορισμούς. Είναι λάθος τα πολλά επιρρήματα, η έκφραση έκπληξης ή ειρωνείας και ο,τιδήποτε παρέχει την εντύπωση ότι ο δικαστής σχολιάζει και δε δικαιοδοτεί. Πολλά γραπτά κερδίζουν τις εντυπώσεις, όταν παρὰ

τα νομικά τους λάθη, παρέχουν την εντύπωση επάρκειας του εκφερόμενου νομικού λόγου. Αλάνθαστος δεν είναι πράγματι κανείς, θα πρέπει όμως να μάθει να ασκεί σοβαρά το νομικό έργο που του έχει ανατεθεί χωρίς να κουράζει τον αναγνώστη του κειμένου του.

B. Υποδειγματική λύση ενός πρακτικού ζητήματος¹

I. Ιστορικό

Ο Α αγοράζει από τον Β ένα χειροποίητο περσικό χαλί με πίστωση ενός μέρους του τιμήματος και παρακράτηση της κυριότητας από τον Β μέχρι εξοφλήσεως του τιμήματος από τον Α (ΑΚ 532). Συμφωνήθηκε επίσης ότι ο Α θα παραλάβει το χαλί μετά από μια εβδομάδα. Πριν ο Α μεταβεί στο κατάστημα του Β για να παραλάβει το χαλί, ο Β το πωλεί και μεταβιβάζει στον Γ, που του προσέφερε μεγαλύτερο τίμημα και πλήρωσε τοίς μετρητοίς, αποκρύπτοντάς του ότι το χαλί έχει ήδη πωληθεί στον Α. Όταν ο Α πηγαίνει στο κατάστημα και διαπιστώνει ότι το χαλί έχει πωληθεί στον Γ, καταθέτει στον λογαριασμό του Β το υπόλοιπο του τιμήματος και την επομένη καταθέτει διεκδικητική αγωγή εναντίον του Γ ζητώντας την απόδοση του χαλιού. Ερωτάται: Έχει δίκιο ο Α;

II. Προετοιμασία λύσης

Πρώτο βήμα: Εξετάζουμε και κατανοούμε το τελικό ερώτημα, στο οποίο καλούμαστε ν' απαντήσουμε. Το ερώτημα είναι, αν ο Α μπορεί να στραφεί με διεκδικητική αγωγή κατά του Γ.

Δεύτερο βήμα: Διαπιστώνουμε κατ' αρχάς όλες τις δυνατές σχέσεις διαβάζοντας προσεκτικά το πρακτικό. Ο Α αγοράζει από τον Β ένα χαλί. Άρα

α) σύμβαση πώλησης μεταξύ Β και Α.

Το πράγμα αφορά χειροποίητο περσικό χαλί (στοιχείο αδιάφορο· θα μας ενδιέφερε μόνον αν εξετάζαμε περίπτωση μη εκπλήρωσης της παροχής. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το στοιχείο μόνο για έμφαση και για να καταλάβουμε ότι υπάρχουν στοιχεία τα οποία εμφανίζονται ως κρίσιμα αλλά δεν είναι).

Η σύμβαση έγινε με πίστωση του τιμήματος και παρακράτηση κυριότητας. Αυτό σημαίνει ότι έλαβε χώρα τόσο η ενοχική δικαιοπραξία όσο και η

β) εμπράγματη δικαιοπραξία μεταβίβασης του κινητού από τον Β στον Γ (ΑΚ 1034). Η παρακράτηση της κυριότητας σημαίνει ότι η εμπράγματη δικαιοπραξία τελεί υπό αναβλητική αίρεση. Η παραλαβή του πράγματος συμφωνήθηκε μια εβδομάδα μετά. Άρα

1. Το πρακτικό δανείστηκε από το βιβλίο του Απ. Γεωργιάδη, ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, Γενικές Αρχές - Πρακτικά θέματα με Λύσεις, Αθήνα-Κομοτηνή 1998, σελ. 261 επ.

γ) ο Α δεν στερήθηκε ακόμη την κατοχή του πράγματος. Ο Α πρέπει να μεταβεί στην κατοικία του Β για να παραλάβει το πράγμα (στοιχείο αδιάφορο, αφού δεν ενδιαφέρει ότι η παροχή είναι άρσιμη). Στο μεταξύ ο Β πωλεί και μεταβιβάζει το πράγμα στον Γ. Άρα έχουμε

ε) σύμβαση πώλησης και εμπράγματη δικαιοπραξία μεταξύ Β και Γ. Παραδίδει τελικά το πράγμα στο Γ. Ο Γ έγινε τουλάχιστο κάτοχος του πράγματος.

στ) Ο Γ αγνοεί ότι ο Β πώλησε ήδη το πράγμα στον Α. Ο Α καταθέτει στο λογαριασμό του Β το υπόλοιπο του τιμήματος. Με τον τρόπο αυτό

ζ) πληρούται η αναβλητική αίρεση υπό την οποία τελούσε η εμπράγματη δικαιοπραξία μεταξύ Β και Α. Τέλος ο Α εγείρει διεκδικητική αγωγή κατά του Γ.

Τρίτο βήμα: Διαπιστώνουμε τη νομική σημασία των επτά στοιχείων που θεωρούμε κρίσιμα.

Κατ' αρχάς έχουμε δυο σχέσεις

$B \rightarrow A$

$B \rightarrow \Gamma$

Εμείς όμως καλούμαστε ν' απαντήσουμε για το αν μπορεί να υπάρξει και μια τρίτη σχέση, αυτή του $A \rightarrow \Gamma$ (διεκδικητική αγωγή).

Τί συμβαίνει στη σχέση του Β προς τον Α:

α) Καταρτίστηκε έγκυρη σύμβαση πώλησης (ΑΚ 513).

β) Καταρτίστηκε έγκυρη εμπράγματη δικαιοπραξία (ΑΚ 1034).

γ) Ο Α εξόφλησε το τίμημα και πλήρωσε την αίρεση. Άρα έγινε κύριος με βάση την ΑΚ 201.

Τί συμβαίνει στη σχέση του Β προς το Γ:

α) Καταρτίστηκε έγκυρη σύμβαση πώλησης μεταξύ Β και Γ. Η πώληση είναι ενοχική δικαιοπραξία, έχει σχετικό χαρακτήρα και δεν επηρεάζεται από την ύπαρξη άλλης προηγούμενης πώλησης. Ο Β μπορεί να πωλήσει έγκυρα το πράγμα σε περισσότερους.

β) Καταρτίστηκε έγκυρη εμπράγματη δικαιοπραξία μεταξύ Β και Γ. Ο λόγος είναι ότι κατά την ΑΚ 1034 για την έγκυρη μεταβίβαση κινητού απαιτείται παράδοση της νομής από τον κύριο. Ο Β όταν παρέδωσε το πράγμα ήταν ακόμη και κύριος και νομέας. Άρα ο Γ έγινε κύριος του κινητού πράγματος.

Συμπέρασμα: Ο Γ έγινε αμέσως κύριος με την παραλαβή του πράγματος. Ο Α όμως με τη μεταγενέστερη εξόφληση του τιμήματος έγινε και αυτός με βάση την ΑΚ 201 κύριος. Ποιός από τους δυο είναι τελικά ο κύριος του πράγματος; Θα πρέπει να αναζητήσουμε στο νόμο μια διάταξη, η οποία να λύνει τη σχετική διαφορά. Η διάταξη αυτή είναι η ΑΚ 206. Έτσι κάθε διάθεση του πράγματος εκκρεμούσης της αίρεσης είναι άκυρη. Συνεπώς η εμπράγματη δικαιοπραξία του Β προς τον Γ

είναι σύμφωνα με την ΑΚ 206 άκυρη και έγκυρη είναι μόνο η εμπράγματη δικαιπραξία του Β προς τον Α.

Όποιος ολοκληρώσει εδώ το πρακτικό λέγοντας ότι η διεκδικητική αγωγή του Α κατά του Γ είναι βάσιμη, αφού κύριος είναι μόνον ο Α, ο δε Γ κατέχει το πράγμα με βάση άκυρη εμπράγματη σχέση έχει απαντήσει πιθανότατα λάθος. Ο λόγος είναι ότι αφήνει ανεξέταστη μια παράμετρο, με την πραγμάτευση της οποίας και μόνο η απάντηση θα είναι ολοκληρωμένη. Ο συγγραφέας του πρακτικού παραθέτει ένα κρίσιμο στοιχείο, αποφασιστικό για την απάντηση. Λέει δηλ. ότι ο Γ δεν γνώριζε την πρώτη πώληση του Β προς τον Α. Άρα δημιουργείται η υποψία ότι ο Γ απέκτησε το πράγμα ως καλόπιστος με βάση την ΑΚ 1036. Συντρέχουν δε όλα τα στοιχεία που απαιτεί η ΑΚ 1036 δηλ. α) ότι ο Γ γίνεται κάτοχος του πράγματος, β) ότι δεν τελεί σε κακή πίστη για το ότι ο δικαιούχος του Β δεν ήταν κύριος και γ) ότι ο Γ δεν είναι πράγματι κύριος κατά το χρόνο παράδοσης της νομής. Συνεπώς πώς επιλύεται η σύγκρουση μεταξύ της ΑΚ 206 και της ΑΚ 1036; Ο νόμος δεν διαθέτει καμία διάταξη που να επιλύει ρητά το θέμα και παραπέμπει το ζήτημα στη θεωρία. Εδώ καλείται ο εξεταζόμενος να εκθέσει επιγραμματικά και να εξηγήσει ποια λύση θεωρεί ως *de lege lata* ορθή.

Τέταρτο βήμα: Μέχρι τώρα έχουμε συγκεντρώσει όλα τα στοιχεία που εγγυώνται τη σωστή απάντηση του ερωτήματος, δηλ. αν ο Α έχει δίκιο. Δεν απομένει παρά να καταγράψει ο εξεταζόμενος τη λύση στην επίσημη κόλλα, ακολουθώντας τις παραπάνω οδηγίες, απαντώντας με λιτότητα και σαφήνεια.

Έτσι, κατά τη γνώμη μου, η ορθή απάντηση πρέπει να περιέχει περίπου τα εξής (δεν θα πρέπει να τρομάζει το φοιτητή ότι η απάντηση έχει λίγες προτάσεις· αρκεί να μην έχει λιγότερες από τις απαραίτητες, έτσι ώστε να μη βγαίνει νόημα. Ομοίως δεν θα πρέπει να έχει περισσότερες από τις απαραίτητες, οπότε και πάλι χάνει ο εξεταστής τον ειρμό και δεν θυμάται στο τέλος τι διάβασε στην αρχή και τι πρέπει να εξετάσει. Έτσι ένα υποτυπώδες πρόγραμμα τίτλων και περιεχομένων βοηθά και τον εξεταζόμενο και τον εξεταστή, ο οποίος εύκολα διαπιστώνει, τί έχει στο μεταξύ διαβάσει):

III. Λύση

1. Αντικείμενο απόδειξης

Το ερώτημα που θέτει προς εξέταση το πρακτικό είναι αν ο Α έχει δίκιο. Επειδή όμως ο Α ήγειρε διεκδικητική αγωγή κατά του Γ, το παραπάνω ερώτημα ισοδυναμεί με το ερώτημα, αν η διεκδικητική αγωγή του Α κατά του Γ έχει τύχη να ευδοκιμήσει. Για να συμβεί αυτό, θα πρέπει ο Α να έγινε κύριος του κινητού πράγματος που διεκδικεί (ΑΚ 1094). Διεκδικητική αγωγή του Α κατά του Γ είναι ωστόσο νοητή, μόνον εφόσον ο Γ είναι ήδη νομέας ή κάτοχος του διεκδικούμενου

πράγματος. Ο Γ δεν πρέπει να μπορεί να αρνηθεί την απόδοση του πράγματος, επειδή ο Α θα έχει έναντι του Γ δικαίωμα να νέμεται ή να κατέχει το πράγμα (ΑΚ 1095). Από το ιστορικό προκύπτει μόνον, ότι ο Γ είναι κάτοχος του χαλιού, γιατί ο Β του το πώλησε, του το μεταβίβασε και του το παρέδωσε (ΑΚ 1034). Συνεπώς ο Γ νομιμοποιείται παθητικά στην ασκηθείσα διεκδικητική αγωγή.

Μένει ακόμη να εξετασθεί, προκειμένου να γίνει δεκτό, ότι ο Α έχει δίκιο: α) ότι ο Α είναι κύριος του χαλιού και β) ότι ο Γ δεν έχει υπέρτερο του Α δικαίωμα ως προς τη νομή του πράγματος.

2. Είναι ο Α κύριος του πράγματος;

α. Προϋποθέσεις κτήσης κυριότητας

Ο Β και ο Α κατήρτισαν έγκυρη σύμβαση πώλησης του πράγματος στον Α υπό τον όρο παρακράτησης της κυριότητας (ΑΚ 532). Αυτό σημαίνει, στηριζόμενοι στην ερμηνευτική διάταξη της ΑΚ 532, ότι ο Β διατηρεί την κυριότητα ωσότου αποπληρωθεί το τίμημα και σε περίπτωση αμφιβολίας λογίζεται ότι η μεταβίβαση της κυριότητας στον αγοραστή επέρχεται μόλις πληρωθεί η αίρεση της αποπληρωμής του τιμήματος. Η ΑΚ 532 είναι διάταξη ενδοτικού δικαίου, είναι δηλ. επιδεικτική αντίθετης συμφωνίας των μερών. Τέτοιου είδους συμφωνία δεν προκύπτει όμως από το περιεχόμενο του ιστορικού. Συνεπώς βρίσκει εφαρμογή η ΑΚ 532, πράγμα που σημαίνει ότι η εμπράγματη δικαιοπραξία της μεταβίβασης του χαλιού από τον Β στον Α τελεί υπό την αναβλητική αίρεση της αποπληρωμής του τιμήματος που οφείλει ο Β. Μόνον τότε ο Α θα καταστεί κύριος του χαλιού. Ο Α κατέβαλε τελικά το υπολειπόμενο ποσό σε λογαριασμό του Β και εξόφλησε ολοσχερώς το τίμημα. Με την εξόφληση πληρώθηκε και η αίρεση υπό την οποία τελούσε η εμπράγματη δικαιοπραξία (ΑΚ 201). Ωστόσο ο Β είχε στο μεταξύ πωλήσει και μεταβιβάσει το χαλί στο Γ. Κατέστη κατόπιν τούτου ο Α κύριος του χαλιού παρά τη πώληση και μεταβίβαση που μεσολάβησε;

Απάντηση στο παραπάνω ερώτημα δίνει η ΑΚ 206, σύμφωνα με την οποία μετά την πλήρωση της αίρεσης κάθε διάθεση του αντικειμένου της δικαιοπραξίας, που επιχειρήθηκε όσο εκκρεμούσε η αίρεση, είναι αυτοδικαίως άκυρη, εφόσον ματαιώνει ή βλάπτει το αποτέλεσμα που εξαρτάται από την αίρεση. Συνεπώς ενώ η πώληση του Β προς τον Γ είναι έγκυρη, γιατί για την εγκυρότητα της πώλησης δεν είναι απαραίτητο ο πωλητής να είναι και κύριος του πωλουμένου πράγματος, η εμπράγματη δικαιοπραξία είναι άκυρη λόγω της ΑΚ 206.

β. Συμπέρασμα

Ο Α με την αποπληρωμή του τιμήματος κατέστη κύριος του χαλιού βάσει της ΑΚ 206. Η πώληση εν τω μεταξύ του ίδιου χαλιού προς τον Γ είναι νομικά αδιάφορη για τον Α, γιατί ματαιώνει το αποτέλεσμα που εξαρτάται από την αίρε-

ση υπό την οποία τελεί η εμπράγματη δικαιοπραξία που κατήρτισε αυτός με τον Β. Συνεπώς η διεκδικητική αγωγή του Α κατά του Γ, αν περιοριστούμε μόνο στην πρώτη προϋπόθεση που πρέπει να αποδειχθεί, θα ευδοκιμούσε. Απομένει να διαπιστώσουμε, αν παρά το γεγονός ότι η εμπράγματη δικαιοπραξία του Β προς το Γ, ο τελευταίος δικαιούται να νέμεται ή να κατέχει το χαλί με βάση άλλη νομική βάση.

3. Διαθέτει ο Γ υπέρτερο δικαίωμα;

Αποδείχτηκε ήδη ότι ο Γ δεν δικαιούται σε νομή του πράγματος με βάση την εμπράγματη δικαιοπραξία που κατήρτισε με τον Β, επειδή η τελευταία λόγω της ΑΚ 206 είναι άκυρη. Ο Γ όμως κατά την κτήση της κατοχής του χαλιού αγνοούσε την ύπαρξη προηγούμενης πώλησης του ίδιου πράγματος από τον Β στον Α. Ερωτάται λοιπόν, μήπως βρίσκει εφαρμογή η ΑΚ 1036 και ο Γ καθίσταται κύριος του κινητού πράγματος καλόπιστα. Η ΑΚ 1036 § 1 θέτει τις ακόλουθες τρεις προϋποθέσεις: α) Κατά το χρόνο της παράδοσης της νομής εκείνος που αποκτά θα πρέπει να βρίσκεται σε καλή πίστη, ως προς το ότι ο μεταβιβάζων διαθέτει την κυριότητα, β) ο αποκτών να γίνει κάτοχος του πράγματος και γ) ο μεταβιβάζων να μην είναι κύριος. Και οι τρεις προϋποθέσεις συντρέχουν. Συνεπώς ο Γ έγινε καλόπιστος κύριος του πράγματος. Αν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε ο Α κατέστη κύριος λόγω της ΑΚ 206 και ο Γ λόγω της ΑΚ 1036. Διαπιστώνεται δηλ. σύγκρουση ανάμεσα στις δύο διατάξεις. Ο νόμος όμως δεν παρέχει καμία οδηγία, για το πώς πρέπει να επιλυθεί η σύγκρουση αυτή. Το ζήτημα ερίζεται και στη θεωρία και στη νομολογία. Κρατούσα είναι η γνώμη ότι η ΑΚ 206 είναι υπέρτερη. Αλλά και η αντίθετη γνώμη κερδίζει ολοένα και περισσότερο έδαφος. Η γνώμη μου είναι ότι υπέρτερη είναι η ΑΚ 1036, γιατί η σχετική διάταξη εισάγει γενικότερο θεσμό κτήσης κυριότητας, τον οποίο δεν μπορεί να καταστρατηγήσει ο στενότερος θεσμός περί αιρέσεων. Πέραν τούτου ο καλόπιστος Γ κρίνεται προστατευτέος γιατί αγνοεί προηγούμενες συναλλαγές και δίνει πίστη στο φαινόμενο δίκαιο της κατοχής. Ο Α θα μπορούσε να προστατευθεί, αν αποκτούσε αμέσως την κατοχή του χαλιού και δεν έδινε προθεσμία μιας εβδομάδας στον Β για την παράδοση. Η ενέργεια του αυτή σημαίνει ότι θα πρέπει να υπολογίζει με τον κίνδυνο, να μεταβιβάσει σε άλλον ο Β έγκυρα το πράγμα.

IV. Συμπέρασμα

Το ερώτημα που θέτει, λοιπόν, το πρακτικό ερώτημα θα πρέπει να απαντηθεί αρνητικά. Ο Α θα είχε δίκιο και η διεκδικητική αγωγή του θα ευδοκιμούσε, αν ο Α ήταν κύριος. Ο Α έγινε κύριος με την αποπληρωμή του τιμήματος (ΑΚ 206). Ο Γ απέκτησε όμως στο μεταξύ καλόπιστα την κυριότητα του χαλιού (ΑΚ 1036). Άρα ο

Γ διαθέτει υπέρτερο δικαίωμα και δεν υποχρεούται ν' αποδώσει το πράγμα στο Α (ΑΚ 1095). Η αγωγή του Α θ' απορριφθεί ως αβάσιμη.

Επιλεκτική βιβλιογραφία στη μεθοδολογία επίλυσης πρακτικών θεμάτων

Απ. Γεωργιάδης, Αστικός Κώδικας – Σύνθεση Αστικού Δικαίου, Πρακτικά Θέματα με Λύσεις, 2000, κυρίως σελ. 1-10 με τίτλο “Το πρακτικό θέμα Αστικού Δικαίου και η μέθοδος επίλυσής του”.

Δωρής Φίλιππος, Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο Α, 1991.

Καράσης Μ., Το νομικό διδακτικό σύγγραμμα και δύο νέες εκδόσεις, Αρμ. ΛΖ (1983), 1011-1023.

Ο ίδιος, Η άσκηση αστικού δικαίου, ΕπΑρμ 1982, σ. 132 επ.

Παναγόπουλος Κ., Διάγραμμα αστικού δικαίου - Οικογενειακό Δίκαιο, Αθήνα 1999, σελ. 241-252.

Μ.Θ. Μαρίνος, Αθέμιτος Ανταγωνισμός – Δίκαιο Διακριτικών Γνωρισμάτων, Πρακτικά, Μεθοδολογία Επίλυσης.

Ο ίδιος, Πώς γράφεται μια φοιτητική εργασία, 200.

Σταμάτης Κ./Μπάκας Χ., Εφαρμογή του Ποινικού Δικαίου, Ι. Μεθοδολογικές κατευθύνσεις, ΙΙ. Ασκήσεις εφαρμογής, Αθήνα-Κομοτηνή 1987.

Leipold D., BGB I -Einführung und Allgemeiner Teil, Tübingen 1999, σελ. 377-383.

